

Studentský protest v Bělehradě, 1968.

Autor: Alexekin Rockowia

Mýty bývají obvykle považovány za cosi negativního, ve skutečnosti by však bez nich stát ani jeho občané nemohli dost dobře existovat. Proto dnes liberální novináři a akademici vybízejí své politické reprezentanty, aby na mýty nacionalistické, které považují za přitažlivější, reagovali vytvořením mýtů nových.

Potenciál a význam mýtů si dobře uvědomovali už naši předkové ve starověku – proto byla také sestavena Bible. Platón se silou mýtů zabýval ve své *Ústavě* už někdy kolem roku 380 př. n. l. Popisuje je jako vymyšlené příběhy, které směřují nikoliv na náš rozum, ale city, a jsou tak nepostradatelnými výmysly pro vznik státu.

Juval Noach Harari ve své knize z roku 2011 *Sapiens: Od zvířete k božskému jedinci* píše o dějinách lidstva i vlivu, který na ně měly mýty. Harari soudí, že mýty jsou pojivem lidské společnosti a měly zásadní podíl na závratných úspěších lidstva v porovnání nejen s ostatními živočichy, ale i lidmi z doby před kognitivní revolucí před cca 70 000 lety, kdy se začal objevovat fiktivní jazyk. Jak ukazuje, dokázali právě díky němu naši předkové sdílet společné představy a spolupracovat ve větších skupinách. Bez mýtů, plodu fiktivního jazyka, by spolu jen těžko mohli společně žít cizí lidé. Harari podotýká: „Dva Srbové, kteří se nikdy předtím

nepotkali, mohou riskovat svůj život pro záchranu toho druhého, protože oba věří v existenci srbského národa, srbské země a srbské vlajky.“

Nacionalisté dnes zaznamenávají četné volební úspěchy po celém světě. Jedním z možných vysvětlení může být i neexistence silných liberálních mýtů. Proto se někteří liberálové obávají, že bitvu s nacionalisty z tohoto důvodu už vlastně prohráli a propadají zoufalství. David Brooks z největší liberální hlásné trouby – listu *New York Times* – prohlašuje, že nacionalismu je třeba postavit se novými a vylepšenými mýty.

Staré mýty, jako ten o Americe coby pochodni demokracie, už podle něj nefungují, neboť byly nahrazeny Trumpovou rétorikou o národní identitě a „skutečných Američanech“ (což vylučuje menšiny). Rád bych se podrobněji zabýval podobou liberálních a nacionalistických mýtů a zamyslel se nad tím, zda jsou nacionalistické mýty – tedy idea, že národ je spojen společným jazykem a dějinami – skutečně tak „mimo“.

Liberální mýty staré a nové

Podle Brookse i většiny liberálních amerických politiků byla Amerika až do zvolení **Donalda Trumpa** šířitelem a garantem demokracie ve světě. Tento mýtus vychází z přesvědčení, že Američané neberou ohled jen na své zájmy, ale hledí také na dobro celého lidstva. Něco na tom však tak úplně nesedí: člověk by skoro zapomněl, že se zakladatelé tohoto národa šířícího demokracii dopustili genocidy na původních obyvatelích své země, Indiánech – a snad aby přisypali sůl do ran, pojmenovali po nich některé své vojenské vybavení, s jehož pomocí rozšiřují demokracii, jako v případě vrtulníků Apache nebo Black Hawk. Ve jménu demokracie také v roce 1999 došlo k bombardování Srbska. Celý mýtus je tak jen o málo víc než snůška vznešeně znějících řečí, kterým ovšem může každý informovanější člověk uvěřit jen stěží.

Brooks to však odmítá vidět a hovoří o vytvoření nových mýtů, jako by snad ty nacionalistické byly nemorální a nefunkční. Pravda je, že jeden z rozdílů mezi totalitárními státy a demokraciemi spočívá v tom, že totalitární státy vytvářejí nové mýty, jako tomu bylo v Německu pod hákovým křížem ve 30. letech nebo v Jugoslávii po 2. světové válce, kde komunisté halasně mluvili o „bratrství a jednotě“ mezi národy, které se jen chvíli předtím pokoušely vzájemně vyhladit.

Svědky něčeho podobného jsme mohli být i ve Venezuele, jejíž oficiální název nařídil Hugo Chávez změnit spolu s vlajkou. V revoluci pokračoval i jeho nástupce. Výsledkem pak je současná humanitární katastrofa. Jedním z vysvětlení, která se nabízejí, může být i to, že jakmile se pokusíte měnit staré mýty a nahrazovat je něčím, co nefunguje, končí to obvykle fiaskem.

Liberálové jako Brooks však dnes mluví o vytvoření úplně nových mýtů, společných celému lidstvu. Samozřejmě se musíme ptát, co by v takovém případě vlastně ještě označoval pojem „my“. Jakoby automaticky se také předpokládá, že na lásce ke svému národu, který lze chápat prostě jako rozšíření vlastního já a okruhu své rodiny a přátel, je cosi špatného. Pravdou však je, že stávající mýty, v současnosti bráněné nacionalistickými politiky, jsou

podstatně silnější než ty liberální, a proto bychom je neměli opouštět. Fungují a pomáhají našim národům přežít a zachovat si vlastní způsob života.

Převaha nacionalistických mýtů

Dobrou ilustrací tohoto tvrzení nám mohou být Srbové a jejich mýty. Tento slovanský národ žil po porážce v bitvě na Kosově poli roku 1389 dlouhá staletí pod tureckou nadvládou. Ale právě mýty spjaté s tímto střetnutím, příběhy o hrdinských činech a z nich načerpaná poučení, pomáhala držet srbský národ za turecké okupace pohromadě, přestože někteří konvertovali k islámu.

Názorně tento příklad také ukazuje, že mýty nutně nemusejí být dokonale historicky pravdivé. Tak se třeba hrdina Miloš Obilić prvně objevuje pod jménem Kobilić a čtyři „S“ ze srbského státního znaku („*Samo Slogna Srbina Spasava*“, *Jenom Jednota Spasí Srby*), heslo údajně pocházející z bitvy na Kosově poli, ve skutečnosti jsou čtveřicí „B“, odvozených od byzantské dynastie.

Srbové – i já sám – však do těchto mýtů vkládají svou víru, a to jak kvůli příběhu, tak obsaženým i lekcím. Nacionalistické mýty, ať už srbského národa nebo ostatních skupin, jsou navíc zakořeněné v dějinách a faktech způsobem, o němž si liberálové mohou nanejvýš nechat zdát. Podobně pevnou oporu mají i v krvi a půdě národa. I díky svým mýtům si Srbové zachovali svou víru během téměř pět století trvající muslimské nadvlády.

Nacionalistické mýty jsou ověřené zkouškou času a liberálové si tak nyní uvědomili moc mýtu i výhodu, kterou nad nimi v tomto ohledu nacionalisté při získávání přízně lidu mají. Dobře patrný je tento střet i v samotném Srbsku, kde mnozí politici volají po vstupu do Evropské unie, jehož podmínkou je mj. uznání kosovské nezávislosti, což ovšem řada obyčejných Srbů odmítá.

Srbský nacionalistický předák Vojislav Šešelj měl pravdu, když před haagským tribunálem promluvil za celý srbský národ: „Kvůli Kosovu byla prolita krev a země se zbarvila do ruda. I kdyby tam zůstal jen jeden jediný Srb, Kosova se nevzdáme.“

Liberálové nic takto silného nabídnout nemohou, tím méně pak ti srbští. Jistě, někteří Srbové v minulosti přestoupili na islám, Srbové se dnes v Černé hoře zřikají svých kořenů a i někteří v Srbsku se chtějí stát součástí Evropské unie – to všechno jsou ovšem zrádci, kteří přišli o svou hrdost a čest. Tato pravda je sice možná nezabije, protože mají své vlastní protilátky, ale skutečností zůstává, že následkem toho budou oslabeni, protože hrdost na svůj původ nelze snadno nehradit umíráním za mýty určené úplně všem bez rozdílu. Proto je ve střetnutí, které rychle nabírá na obrátkách, čeká porážka.

Psáno pro Délský potápěč.